

dal. Oral njive so razdelili na 4 kose. 1. kosa niso nič pognojili; 2. kos so pognojili s 40 centi gnoja, kterege so po njivi raztrosili in drugi dan podorali; s 3. kosom so storili ravno tako, le da so gnoj z motiko podkopali; na 4. kosu so pustili gnoj skozi 3 tedne ležati. Celi oral zemlje so 10. dan oktobra enako obsejali z režjó in pridelek zernja in slame je bil sledeči: na 1. kosu se je pridelalo obojega skupaj 569 funtov, na 2. kosu 750, na 3. kosu 797 in pol, na 4. pa 911 in pol — tedaj na tem kosu, kjer je gnoj 3 tedne raztrošen ležal, preden so ga podorali, naj več.

Gospodarsko-jezikoslovni pomenki.

Kako bi se prav po slovensko reklo: „Der Wein böckert“?

Vertovceva hvalevredna „Vinoreja“ te vinske napake, dasiravno je marsiktero vino v nekterih kerčmah od nje pokvarjeno, ako se ne motim, nikjer naravnost ne omenja, od ktere se v „ökonomische Hefte für den Land- und Stadtwirth, 3. Band, Leipzig“, takole bere: Pod besedo: „Böckern des Weines“ se razumejo vsaktere pomanjkljivosti vina ozir sladú in duha, dasiravno vino svoje lepe barve in moči ne spremeni.

Vino je kaj občutljiva kapljica, ki rada svoj prvotni slad z drugim namestuje, ki je včasih toliko zopern, da ga popotnik, ako je tudi žejin kot sraka, komaj le s silo kupico sprazne. Se vé da je v tej reči vinski bratec boljšega serca, kajti on malo na to porajta, in če on zapazi v vinu le kaj moči, mu rad pregleda vse druge nepopolnosti, in če ga pokvarjeno vino poslednjič zaničljivo na naj nižjo stopnjo in tudi pod klop posadi, mu on kar nič ne zameri.

Vertovceva „Vinoreja“ na stranéh: 233, 234 itd. kaj jasno popisuje dobre vinohrame in kako jih je treba snažiti ter od ondod vse stvari strebiti, kterih duha bi se vino utegnulo prilastiti.

Imenovana „Vinoreja“ vse delo in celó pometanje vinohrama le možkim priporoča, ženskim pa izročuje druge opravila, pa ne razloči: zakaj naj se le možki pečajo s pretakanjem vina in z vinohramom, ženske pa ne (morebiti saj v posebnih dôbah ne. Vred.) Smé se pa tú opomniti, da tudi vsi možki ne zaslužijo zaupanja, ki ga vinoreja do njih ima, posebno tisti ne, kteri v novem kožuhu oblečeni in iz presmerdljive ljule puhaje vino pretakajo.

Naj je vino še toliko močno, čisto in prijetne barve, če je pa po sladú in duhu zoperno, se mu po nemški zgorej imenovani vinoreji pravi: „Der Wein böckert“ (böckelt?) „Vino dahne“, „ima dušec“, „ima poseben slad“, „vino nateguje“, „je potegnulo na —“: vse te naše besede menda nemškega „böckert“ zadostno ne zaznamvajo, kajti „dahne“ ali „duhne“ je premalo določivno; „slad ima“, se tudi ne vé po čem, „vino nateguje“ ali „je nategnilo“, se bere v Vertovcevi vinoreji na strani 245, pa ne v tem pomenu, zakaj nemški pisatelj govoreč: „Der Wein böckert“ razume vsakteri neprijeten slad ali duh, ki ne izvira iz vinske lastnije, ampak iz kake druge stvari, če je on tudi ne vé imenovati.

Kaj veljá, morda bi se iz besede „kozel“ dal permirjen glagol skovati?

Te bolezní berž ko ne tudi slovenske vina niso proste, torej mislim, da boste vé, ljube „Novice“, ki marljivo drage Slovence obiskujete, ki vino ob Kopi, Savi, Dravi in Muri kakor tudi ob Soči in na primorskih obalih mastijo, od njih naj hitrejšo pravo besedo zvedile, da je ne bo treba morda iz neprestojne tvorine variti. Križnogorski.

Rastlina.

Spisal Janez Tušek na Dunaji.

X.

Kakor živali tudi célica ne more porabiti vsega, kar je v-se vzela, toraj mora to, kar ni za rabo, sožgati. Se vé da

ne tako hitro, da bi se izsnulo toliko gorkote, da bi plamen švigal. Sicer si marsikdo ne misli lahko, kako bi bilo mogoče brez vročine brez plamena kaj sožgati, pa je vendar taka. Tú in tam se zedinijo tleče stvari s kislinom in se spuh-tijo v podobi ogeljne kisline in vodenega hlapa. Le kar se ne dá sožgati — soli — ostanejo v célici. Da zamore célica sožigati nepotrebne in škodljive stvari, jo mora obdajati s kislinom napolnjeni zrak, kakoršen je navadni zrak. Ko bi jo obdali s kakim drugim gazom, gnjilicom ali vodencom, bi ne mogla več odpeljavati stvari, ki ji niso za rabo. Tako bi pa tudi hiralo življenje célično in tedaj cele rastline, in reva bi se mogla na zadnje zadušiti, kakor žival, ko bi ji odtegnili zrak, v katerem sope. Rastline tedaj sopejo, kakor živali.

Zgorej smo rekli, da gnjilec vódi vsako življenje, sedaj pa vidimo, da tudi brez kislina ni nikakoršnega življenja. Tedaj imata obá enake pravice, nobena stvar v stvarjenji nima predstva pred drugimi.

Zrak in rastlinske célice so tedaj v ozki zvezi. Podnevi pri solnčnem svitu dajejo célice kislín iz sebe in jemljejo v-se ogeljno kislino. Ponoči v temi je pa ravno narobe; tú jemljejo kislín v-se in dajejo od sebe ogeljno kislino. Podnevi nam rastline tedaj boljšajo zrak; ponoči pa ga pokvarjajo, al ne toliko, kolikor so ga zboljšale podnevi. Zato je lahko razumeti, da je veliko bolj zdravo na trati in v gojzdu podnevi, kakor ponoči, da ni zdravo imeti cvetlic ponoči v spavnici. Posebno lahko se to čuti v močvirnih, kakor v nekterih laških krajih, kjer še podnevi ni zdravo bivati. Rastline namreč ne morejo toliko zraka zboljšati, kolikor ga spridijo škodljivi gazi puhteči iz močvirjev, kjer vedno rastlinske in živalske stvari gnjijejo. Kaj je pa še le ponoči, ko tudi rastline podajajo roko tem škodljivim gazom! Tukaj je kraj nevarne merzlice, ki prej ali pozneje vzrokuje smert.

Takošno je tedaj življenje célice, kakor smo ga tukaj premišljevali, akoravno zlo poveršno. Célica raste, se redí, sope in nepotrebne stvari iztrebljuje. Ko je célica nekoliko časa tako živela, se potem pomnožuje. Tudi to vzrokuje le primordijalni mešiček. Kakor červ ali infuzorija se ta mešiček čez sredo preščene, tako, da sta zdaj v célični mrenici dva mešička, ktera izpotujeta iz sebe vsak svojo célično mrenico, in mrenica stare célice se spustí, da ni nikjer od nje ne duha ne sluha. Na mesto stare célice ste stopile dve mladi, ktere se kmali spet lahko tako pomnožite. Célica se le toliko časa zamore množiti, kakor dolgo je mlada, in tedaj njeno življenje krepko. Kadar je dorastla, jo le še smert čaka. Zgorej smo rekli, da ko se célična mrenica preveč odebelí, mora primordijalni mešiček poginiti, pa revež se že velikokrat veliko poprej stopí in tedaj pogine. Ko njega ni več, je vse célično življenje pri kraji; namesto tekočine, ki se je vedno predelovala in gibala, stopí zrak. Célice malo časa živé, nobena čez leto, pa njih mrenice terpijo dolgo časa. Iz tacih céličnih mrenic, ki so precej odebeljene in imajo zrak v sebi namesto živega stanovavca, je sestavljen les, ki stoletja nespremenjen ostane.

Krajopisje.

Čertice o Reki.

Kadar iz Bistrice potuješ proti Reki, ne vidiš dalje pridši drugega skorej, kot golo kamenje; le malo zelenega in tam pa tam zagledaš kako majhno drevo. Med kamenjem se pasejo goveda in ovce. Ko pa prideš do vasi Lipe, poslednje pošte pred Reko, zagledaš v daljini sinjo planjavo — to je jadransko morje. Berzo se ti skrije; ko pa eno miljo hodá dalje gréš, ti se zopet pokaže in pot je tú narpastejša. Še malo hodá in na gori si, ki se „Pogled“ imenuje. Res je vredna ta gora tako imenovana biti; pogled, ki se tú popotniku odpré, je res veličasten. Morje široko ti je pod nogami in v njem otoka Kerk (Veglia) in Čres (Cherso). Okoli morja vidiš dosti mest in vasi kakor Kastvo, Volosko,

Lovran itd. Vse gore opasujejo verti in vinogradi. Tudi deleč v Istro se bi vidilo, ako ne bi gora „Učka“ pogleda zapirala. Reke ni še sedaj viditi; ako pa berzo greš, do pol ure jo boš vidil z njenimi velikimi poslopji in z luko, ki se kakor gojzd pred mestom dviguje. Malo pota še in — ti si v Reki.

Reka — slovansko mesto, kakor že starodavno ime spričuje — stoji na horvaškem primorju, pod zahodnim podnožjem juliških planin na reki, ki se imenuje Reka (Fiumara). Mesto se deli v novo in staro mesto, okoli 12.000 prebivavcev šteje v blizo 700 hišah. V starem mestu so hiše večidel majhne in ulice ozke, v novem pa so široke in snažne, hiše lepe in velike; naj večje poslopja so ces. fabrika, kjer delajo tobak in cigare, gledišče in pa hiša gosp. Bakarčića. Naj imenitnejša hiša v Reki bo pa poslopje mornarske akademije, kadar bo izdelana. Med peterimi cerkvami je nar lepša in nar večja stolna cerkev, kjer je prošt s 6 kanoniki. Med naj večje imenitosti Reke se pa šteje cerkev sv. Vida; ona je okrogla in vsa sozidana iz lepega štirivoglatega kamenja; véliki stebri iz ličnega kamenja vznotraj deržijo strop in vsi oltarji so dela umetnih mož preteklih stoletij. Ptujec, ki ga imenitne in lepe dela pretečenega časa veselijo, se rad mudí tu z ogledovanjem umetnih del. Imeli so to cerkev v pretečenem stoletju Jezuiti; njih samostan je bila velika hiša, v kateri so pa zdaj realne, normalne in latinske šole. V Reki je višji gimnazij z 8 razredi, ki so prav lepo uredjeni; le škoda, da je tako malo učencov na tem gimnaziju. Tudi dva samostana sta tukaj, nunska in kapucinska. —

V Reki so štirje tergi: véliki, mali, Irmenski in Lizabetni terg; terg Irmenski je jako prostoren, pa bo še mnogo lepšan z vodnjakom, ki ga bojo berzo tu postavili. Dvoje sprehodišč (Alee) je v Reki, eno se imenuje Školič, drugo pa Lizabetini vert, kateri je še le pred dvema letoma narejen bil; podoben je ljubljanskemu „Sternallee“, le manjši je od njega.

Tukajšna luka (ladijostaja) je precej prostorna, pa ladije v nji niso popolnoma v zavetju, ker ni še prav izdelana. Kadar bo pa dodelana, se bo smela pervim našega cesarstva prištevati.

Četert ure od Reke stoji po svetu mnogo znani Tersat, hrib, na katerem je samostan frančiškanski z lepo cerkvijo sv. matere Božje. Na ti gori stoji tudi stari grad Frankopanov, ki je pa zdaj zapuščen.

Ako na Tersatško goro prideš in se okoli ozres, ti se pogled odpre, kakoršnega še morebiti nikjer nisi imel. Vidíš namreč živahno mesto Reko in jadransko morje, na desni Istro in na levi mogočne juliške planine proti Senju. Nehoté boš izustil: Res lep je svet in mogočen njega Stvarnik!

J. Bilc.

Ogled po svetu.

Kitajsko in Kitajci.

Od daljnih krajev, ptujih stvari in narodov ljudje kaj radi izkrajno sodijo; mislijo si jih popolnoma puščave ali pa paradize, zlo omikane gospode, ali pa naravnost pasjoglavce.

Ker smo nagnjeni tako netemeljito soditi o rečéh, katerih z lastnimi očmi gledati nam mogoče ni, mislim, da toliko bolj željni bi imeli biti, zvediti resnico, kako je in kako da ni, kaj imajo pravega basni v sebi in kaj izmišljenega, ktere se pripovedujejo o tej ali uni reči, o tem ali unem narodu.

V sredi Azije leži carstvo Kitajsko (China), ktero imenujejo Kitajci „nebeško kraljestvo“, in tisuč in tisuč let znano že skor vsemu svetu po imenu, ne vémo nič kaj pravega, kako in kaj je tam, ker, ograjeni z neizmernimi zidovi s sumljivim očesom pogledujejo ptujca in vrata zapirajo, da bi kdo kaj dobrega ne odnesel ali kaj slabega ne zatrosil v to „nebeško kraljestvo“.

Vsakemu pa ni mogoče gledat iti, da bi z lastnim očesom se prepričal resnice, akoravno niso več današnje dni

tako terdovratni Kitajci, in zato nam je treba verjeti možem, kateri z velikim trudom, z mnogimi nevarnostmi, oboroženi z učenostjo potujejo po svetu, ter tako razširjujejo luč spoznanja in trebijo resnico neresnice. Zato hočem nekoliko posneti popis Kitajcov po Anderzon-u“.

Sedmega grudna smo dosegli, skoz neizmerno število ribiških ladij jadraje, ktere so nam s pisanimi jadri naznavale neobičnosti in čudovitosti Kitajcov, iztok kantonske reke. Toliko čudovitih čolničev smo vidili tukaj, katerih pa ne bom popisoval, ker je dosti bolj imenitnega pri ladijah, ktere smo pozneje vidili. Pridši med perve robaste in gole skaline, smo zvedili, da smo med otoki „ladroni“, kjer ni nobene rastline, ne trave, ne drevesa, vse golo in pusto. Ti otoki so prebivališča glasovitih roparjev, katerih ni moglo kitajsko vladarstvo podjarmiti in jih še dandanašnji ne more ukrotiti. Ne le ob bregovih se klatijo in ropajo kar jim pod roke pride, tudi na močnih, berzoadernih ladijah, večidel pod poveljstvom Portugizov, temuč tudi v deželo jo udarijo po rekah ter se ne strašijo sicer mnogih ali slabih terdnjav in vsakteremu tudi ne bežé.

Če smo bližej suhemu šli, več čolnov je bilo polnih Kitajcov s širocimi klobuki. Vidilo na njih se je bogastvo ljudstva, kar priča slehern kraj na suhem in morji. Nekaj milj še po morji jadraje smo prišli v Honkong, angleško mesto, ktero hočem pozneje nekoliko omeniti, ker smo tukaj božič praznovali. Komaj smo sidro vergli, ker je čolnič na suho šel po pisma in druge reči, je bilo že polno Kitajcev okoli ladije ponujaje vsake baže naj različnejšega sadja in družih reči, vse zlo mikavno in dober kup. Eden družega angležki ogovarjaje, radovedno pogledovaje se, zbiraje, kupčevaje, je bilo težko razločiti, kdo je zanimivši: naši švedski mornarji ali ptuji kramarji pod širokimi klobuki, in v trenutku je bilo na ladii življenje, da se je vse terlo. Ko je čoln nazaj prišel, smo jo naprej odrinili proti Whampol. Radovedno smo kitajske čolne ogledovali, kateri so se počasi memo nas gibali. Na obéh stranéh zgib rudeče, prav živo opisan, z velikimi očesi; Kitajc namreč pravi: „brez oči ne more ne gledati ne iti“, z visokim zadnjim delom, z majhnimi altani po stranéh, in poln upijočih, kateri zraven še na bobne tolčejo in prepevajo, in ne molčé nikdar, ne pri delu, ne kadar počivajo, majé se čoln kakor strašni velikan starodavnih časov — in ako bi ga vedno in okrog in okrog ogledoval, vedno bi bilo še kaj novega zapaziti bilo, ker v vsi svoji neokrevnosti nek naraven nagib k znajdbam kaže, kar se tukaj na mnogoverstnih rečéh lahko vidi.

Nar zanimivši je bil perve dni izhod na deželo. Pomorje od deleč zeleno in kaj mikavno ni bilo bližej pridši bogato imenitnost, posebno kar rastlinstvo zadeva. Za ozkim pasom gostega bičja razprostira se bregovje enako obalu in za njim do sinjih gorá v daljini ni nič drugega kot močvirje, na katerem je sem ter tje sternje požete riškaše, med katerim divje race in druge živali brozgajo. Na vs križ čez to močvirje so steze, zaperte po kratkih medprostorih.

S pomočjo nekega prijaznega Kitajca smo prišli skoz perve vratica in če si ravno so pravili, da so tukajšni prebivavci pred malo dnevi dva Angleža umorili, se nismo dali prestrašiti ter smo neboječi šli od enih vratíc do družih, od ene kočé do druge. (Dalje sledí.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Prage se piše: Vsa za pariško razstavo namenjena živina, ktera je imela skoz Prago iti — namreč 64 goved, 222 ovác in 14 prešičev — se je 10. in 11. dan t. m. tukaj snidla in v en vozovlak z 35 vozovi na železnici spravila; v prostornih vozovih so ji dobro nastljali in jo oskerbeli z vsem potrebnim za daljno pot v Pariz.

Iz Pavlovica na Marskem piše gojzdni kontrolor V. Diebl marskemu gospodarskemu časniku čuden prikazek, ki ga je tudi v podobi izrisal. V grajšinskem gojzdu stoji 120 let stara jelka, skoraj na sredi debla pa visí čoz nje